

Kadın Hadis Akademisyenleri İletişim ve Koordinasyon Toplantısı 28-29 Haziran 2022 İzmit- Darıca

Women Hadith Scholars Coordination Meeting June 28-29, 2022 İzmit-Darıca

Rahime Karayığit*

Anahtar Kelimeler

Hadis, Kadın Hadisçiler, Hadis Çalışmaları, Toplantı, Koordinasyon

Keywords

Hadith, Women Hadith Scholars, Hadith Studies, Meeting, Coordination

Cumhuriyet dönemi Türkiye’si İslamcılık serüveninde kadınların kamusal alandaki varlığı, günümüze kadar üzerinde çokça tartışmanın yürütüldüğü bir alandır. İlahiyat çevrelerinde kadınların akademisyen kimliklerine kavuşma süreci, Türkiye siyasi tarihiyle eş zamanlı okunmalıdır. 1953 yılında Ankara İlahiyat Fakültesi’nde¹ dokuz kız öğrenci ile başlayan eğitim hayatı, 1967 yılında Hatice Babacan’ın Ankara İlahiyat Fakültesi’nde başörtülü bir şekilde derse girmek istemesi ile tartışmaların alevlendiği, fakülte içerisinde protestoların yapıldığı, dönemin dekanı ve bakanının istifa etmek zorunda kaldığı bir çıkmaza girmiştir.² Yüksek İslam Enstitüsü tecrübesinde ise 1970’lere kadar iki-üç kız öğrenci ile devam eden okul, 1980’lerde üç kız öğrenci mezun etmiştir.³ 1983-84 yıllarında

- 1 Ankara İlahiyat Fakültesi öncesi Dârülfünûn İlahiyat tecrübesi de anılmalıdır. Ancak bu dönemde İlahiyat fakültesine, Edebiyat fakültesinden sadece bir kız öğrenci nakille gelmiş, okula devam edemediği için 1928 yılında kaydı silinmiştir. Bk. Metin Ünver - Hüseyin Sarıkaya, *Üç Devir Bir Fakülte*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayinevi, 2022), 125.
- 2 Hatice Arpağuş, “İslamcılığın Türkiye Serüveni: Kadınları İlahiyat Tecrübesine Katkıları”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51 (2016): 32; <https://www.yeniakit.com.tr/haber/hatice-babacanın-yegeni-ali-babacan-ortu-yasaklari-ile-beraber-1558872.html>. (Erişim 15 11 2022).
- 3 Arpağuş, “İslamcılığın Türkiye Serüveni”, 27-28.

* Sorumlu Yazar: Rahime Karayığit (Doktora Öğrencisi), İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri-Hadis, İstanbul, Türkiye. E-posta: rahime.karayığit@ogr.iu.edu.tr ORCID: 0000-0001-6175-8796

<https://doi.org/10.26650/di.2022.33.2.1205196>

8 ilahiyat fakültesinde okuyan toplam öğrenci sayısı 1480 iken bunlardan 228'inin kız öğrenciler olması, eğitim faaliyetinde kızların da var olmaya başladığını göstermektedir.⁴ Ankara İlahiyat'tan 1953 yılında mezun olan Neda Armaner (ö. 2022), 1960 yılında akademik kariyerine “Din Psikolojisi” alanında devam ederek 1982 yılında profesör ünvanını alan ilk kadın ilahiyat akademisyenidir.⁵ 1960'larda Ankara İlahiyat Fakültesi'nden mezun Beyza Bilgin, 1965 yılı itibariyle akademik kariyerine “Din Eğitimi” alanında devam etmiş, 1988 yılında din eğitimi alanındaki ilk profesör⁶ olmuştur.⁷ 28 Şubat (1997) sürecinde hem öğrenci hem de hoca kadrosunda kadınlar açısından inkıtaya uğrayan eğitim hayatı ileriye dönük kadın akademisyenlerin yetişmesini de ötelemiştir. Başörtüsü problemlerinin üniversitelere sirayeti sebebiyle uzun yıllar kadınlar ilmî mecralardan mecburi olarak uzak kalmıştır. Kadınların kamusal alanda varlık göstermesinde son otuz yıllık tecrübeyi göz önünde bulundurduğumuzda 2016 yılında yapılan bir araştırmaya göre ilahiyat fakültelerindeki erkek akademisyen oranı % 83 iken kadınların oranı %17'dir. 28 Şubat sürecinde engellenen kız öğrencilerinin ilahiyat seçimlerindeki öncelikli durum, 2010 yılı itibariyle kız öğrencilerin okullardaki sayısında artışa sebep olmuştur.⁸ 2013 yılından itibaren YÖK'te ÖYP programı ile merkezî atamaların yapılması, kadın akademisyenlerin üniversitelerdeki dağılımını büyük ölçüde artırmıştır.⁹ 2021-22 verilerine göre İlahiyat¹⁰ alanında 4788 akademisyenin unvanlarına göre dağılımı aşağıdaki şekildedir.¹¹

4 2010-2011 yılları arasında 26 ilahiyat fakültesinde okuyan toplam 7038 öğrencinin 4107'si (%58,35) kız, 2931'i (%41,64) erkek öğrencidir. Bk. Ayşe Zişan Furat, “Yüksek Din Öğretimi ve İstihdam İlişkisinde Cinsiyet Oranlarının Değişimi”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Darulfünûn İlahiyat]* 26 (2012): 182.

5 <https://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=1497>. (Erişim 11 11 2022).

6 Temel İslam Bilimleri, Hadis Anabilim dalında ilk kadın profesör unvanının alınması için (Prof. Dr. Huriye Martı 2017) 29 yıl beklemek gerekecektir.

7 https://tr.wikipedia.org/wiki/Beyza_Bilgin, <https://www.yeniakit.com.tr/biyografi/beyza-bilgin>. (Erişim 11 11 2022).

8 Arpağuş, “İslamcılığın Türkiye Serüveni”, 37.

9 Arpağuş, “İslamcılığın Türkiye Serüveni”, 39-40.

10 İlahiyat kapsamına İslami İlimler, Dînî İlimler, Yüksek İslam Enstitüsü vb. fakülte isimleri de dahil edilmiştir.

11 Veriler, <https://istatistik.yok.gov.tr/sayfasından> elde edilmiştir. (Erişim 13 11 2022).

Tablo 1.

İlahiyat Alanında Akademisyenlerin Unvan ve Cinsiyete Göre Dağılımı

UNVAN	ERKEK	KADIN	TOPLAM
PROFESÖR	722	28	750
DOÇENT	618	75	693
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ	1178	257	1435
ÖĞRETİM GÖREVLİSİ	443	113	556
ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ	813	541	1354

Tabloda görüldüğü üzere araştırma görevlisi kadrosunda kadınlar açısından bir artış gözlenmektedir. Araştırma görevlisi sayısındaki bu artışın sebepleri arasında üniversiteye özgürce giren kız öğrencilerin sayısının artması ve akademik hayata devam istekleri, cârî alımlar yerine merkezî atamalı YÖK/ÖYP sisteminin devreye girmesi zikredilebilir. Hocaların zaman içerisindeki zihni değişimleri de sürece olumlu katkı sağlamıştır. Akademik hayattaki kadınların doğal süreçle gelişen bu artışı, daha önceki ilmi toplantılarda az sayıda olduklarından ortama dahil olamamaları, onları ilmi bir toplantı yapmaya sevk etmiştir.

Kocaeli - Darıca’da 28-29 Haziran 2022 tarihinde bu minval üzere gerçekleşen ve hadis alanında akademik çalışma yapan 47 kişinin¹² katıldığı programda, araştırmacıların birbirleri ile iletişimini güçlendirmesi ve alandaki kadın hocalarla ilmi müzakerelerde bulunma, tamamlanmış ve devam eden çalışmalar konusunda bilgi sahibi olma ve tartışma zemininin oluşması amaçlanmıştır. Program, Basma Mobarek’in Kuran tilavetiyle başlamıştır. Açılış konuşması Prof. Dr. Aynur Uraler’e tevdi edilmiş; Uraler, “Buhârî’nin *el-Camiu’s-Sahîh*’inde İlim Bâbından Hareketle İlim Adamında Bulunması Gereken Vasıflar”ı dile getirmiştir. Kadîm ulemânın yöntemini benimseyen Uraler, kendi görüşleri yerine ayet ve hadisleri referans alarak “İlim” hususundaki görüşlere yer vermiştir. İlim âdâbında kişinin haddini bilmesi ve ayet-hadisleri sanık sandalyesine oturtmaması gerektiğini ifade eden Uraler, asıl olanın Allah rızası olduğunu ve niyetlerimizi hâlis kılmamızı ifade etmiştir. İlim insanların taşıdığı sorumluluğun farkında olarak ilmi emaneti korumak için gayret göstermesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Kendi öğrencilik yıllarında yurtdışına gönderilen bir mektubun cevabının altı ay sonra geldiğini ifade eden Uraler, bugünkü teknolojik imkânlar ile geçmişi yargılamamamızı, günümüzdeki imkânlardan azamî ölçüde istifade ederek ilim yolculuğumuza devam etmemizi tavsiye etmiştir.

Programın devamında tamamlanmış araştırmalar kısmında, Dr. Öğr. Üyesi Emine Demil, *Sîretin Risalet Öncesi* adlı doktora çalışmasını akademisyenlere sunmuştur. Tarih kitaplarının kronoloji esaslı, hadis kitaplarının ise sıhhat merkezli

12 Toplantı neticesi ulaşılan koordinasyon ile WhatsApp Muhaddisât grubu 206 katılımcıya ulaşmıştır.

yazıldığını ifade eden Demil, hadis ve tarih kitapları mukayese edilerek yeniden bir siyer yazılması gerektiği kanaatindedir. Nûr-i Muhammedî meselesi, Hz. Peygamberin doğumuyla ilgili tartışmalar, şakku's-sadr, rahip Bahîrâ hâdisesi gibi siyer rivayetleri arasında üzerine yoğun tartışmaların olduğu meseleleri tezine konu edinen Demil, hadis kaynaklarındaki rivayetleri isnad ve metin analizine tâbi tutmuş, rivayetler arasında bazı tenakuzların olduğunu tespit etmiştir. Bu anlatıların peygamber tasavvurunu olumsuz etkilediğini düşünen yazar, rivayetlerin Kur'an'a arz başta olmak üzere muhteva tenkidine tâbi tutularak çözümlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Toplantıda henüz yazım aşamasında olan tezler, araştırmacılara iki tematik gruba ayrılarak sunulmuştur. “Hadis Usûlü” ve “Hadis Tarihi ve Literatürü” oturumlarından oluşan iki grupta “Hadis Usûlü” bölümünde ilk olarak Zeynep Ekici, “Bir Zabt Kusuru Olarak Vehm ve Zabt Rivayetlerine Etkisi” adlı doktora araştırmasını anlatmış ve karşılaştığı problemleri müzakere imkânı bulmuştur. Ekici, İbn Hacer’in *Takrîbü'l-Tehzîb* adlı eserinden vehmle itham edilmiş 700 râviyi inceleme alanı olarak tespit etmiştir. Vehm-illet ilişkisine dikkat çekilen müzakerede, araştırmacıya ilel kitaplarını çalışmasına dahil etmesi ve rical kitaplarında yer alan “vehm” cerhinin, râviler için ilel kitaplarında nisbî cerhe dönüşebileceğini dikkate alması yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur. Usûl konularında ikinci tez ise Aişe Nida Yıldız tarafından hazırlanan “İbn Hibbân’ın Ferd Olduğu İddia Edilen Hadislere İtirazları -et-Tekâsîm ve 'l-envâ‘ Özelinde-” adlı yüksek lisans tezidir. Araştırmanın amacı, İbn Hibbân’ın “X kişinin teferrüd ettiğini iddia eden(ler)in görüşünü çürüten haber” kalıbıyla gelen başlıklarındaki teferrüde yönelik itirazlarını incelemektir. Sema Sayım “*Sahîh-i Buhârî* de Siyer Kronolojisi” adlı yüksek lisans tezini araştırmacılarla paylaşmıştır. Araştırma; *Sahîh-i Buhârî*’deki tarihe dair rivayetleri, İbn İshak ve İbn Hişam ile karşılaştırma ve bunun sonucunda ortaya çıkan ihtilafli haberleri inceleyerek Buhârî’nin siyer rivayetlerindeki yöntemini analiz etme hedefindedir.

“Hadis Tarihi ve Literatürü” oturumunda ise devam eden tezlerden Merve İleri’nin “Hadis Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinde Kadın Muhaddislerin Rolü – Hicrî V.-VII. Asır” doktora tezi tartışılmıştır. Kadın muhaddislerin hadis ilminin gelişimindeki rolü, eğitim faaliyetlerindeki etkin konumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Sahâbeden günümüze 9328 muhaddisenin tespit edildiği doktora çalışmasında V.-VII yüzyıl arasındaki yaklaşık 1000 isim üzerinden panorama çizilmiştir. Araştırmanın temel soruları; kadın muhaddislerin eğitim mekanları, öğrenim-öğretim yaşları, vefat tarihleri, rihleye karşı tutumları, yaşadıkları bölgeler, hangi yöntemleri kullanarak hadis aktarımında bulduklarıdır. Bu bölümdeki ikinci araştırmacı Tuba Öztürk’ün Ebû Dâvud’un *Sünen*’i üzerine 20. yüzyılda yazılmış iki şerh olan “*Avnu'l-ma'bûd*

ve *el-Menhelü 'l- azbü 'l-mevrûd'* un Mukayesesi” adlı doktora tezi müzakere edilmiştir. İlgili iki eserin tercihinde tarihî olarak yakın dönem ve benzer siyasi konjonktürde yazılmaları etkili olmuştur. Çalışmada, Hindistanlı, Azîmâbâdî'nin ehl-i hadis eğilimi ile Mısırlı Hattâb es-Sübki'nin *el-Selefi* eğiliminin şerhlerine etkisi olup olmadığı araştırılacaktır. Ayrıca şerhlerin ortak kaynakları, farklı yönleri, birbirlerine etkileri ve fikhî yaklaşımlarını ortaya konmaya çalışılacaktır.

Toplantının ikinci gününde Dr. Fatma Yüksel Çamur, Doç. Dr. Ayşe Esra Şahyar, Dr. Rahile Yılmaz, Dr. Ayşe Gültekin akademi ve yurt dışı tecrübelerini araştırmacılarla paylaşmıştır. Fatma Yüksel Çamur, Birmingham Üniversitesi'nde misafir doktora öğrencisi olarak yaptığı çalışmalarda tez konusunun Batı'daki karşılığının “anlatıbilim” olduğunu keşfettiğini ifade etmiştir. Günümüz hadis araştırmacılarının sosyal bilimler alanındaki okumalarla çalıştıkları konularda açılım sağlayabileceği, akranlar ve hocalarla müzakerenin araştırmanın kalitesini artıracığı görüşündedir. Ayşe Esra Şahyar, yazılan metinlerin demlendirilmesini ardından tekrar okunarak hocaya gönderilmesini tavsiye etmiştir. Sosyal hayata dair bazı kısıtlamalar olabirse de anne-baba hakkını gözeterek onlara vakit ayırmamız gerektiğini belirtmiştir. Ayşe Gültekin, ilmî hayatın başlangıçta meşakkatinin olacağını ancak sonrasında baldan tatlı hale geleceğini; asistanların, hocaların derslerine girerek tecrübe kazanması gerektiğini; öğretmenin, kişinin kendi öğrenmesine büyük katkısı olduğunu dile getirmiştir. Rahile Yılmaz, araştırmalarımızın gelecekte hangi mecralarda bulunacağını tahmin edemeyeceğimizi bu sebeple dilimizi geliştirerek çalışmalarımızda kaynak taramalarımızı zengin tutmayı, akademisyenlerle iletişim halinde kalarak konuyu müzakere etmeyi ve lisans düzeyinden itibaren yurtdışı tecrübesi edinmenin faydalarını anlatmıştır.

Toplantının son oturumunda Dr. Sehal Deniz Varlık, “Hz. Peygamber'in Değer Verme Ahlakını Hayata Aktarma” projesini araştırmacılarla paylaşmıştır. Şekli sünnetlerin toplumda ön plana çıktığını düşünen araştırmacı, “Sünnette Değer Verme Ahlakı”nı esas alarak Diyanet mensupları ve üniversite öğrencileri üzerinde alan araştırması yapmayı planlamaktadır. “Sünnet meselesini teoriden pratiğe nasıl getirebiliriz?” sorusuna cevap üretmeyi amaçlayan bu proje ile sünnet hususunda toplumsal farkındalık oluşturulması hedeflenmektedir.

Toplantı neticesinde katılımcılar önümüzdeki yıllarda tez ve makale sunumlarının artmasını ve farklı şehirlerden hocalarımızla tanışarak tecrübelerinden istifade etmenin alana dair motivasyonlarını artırdığını belirtmişlerdir. Önümüzdeki toplantılarda teknik ekipmanın daha iyi kurgulanarak programın yüz yüze/çevrimiçi katılıma açık olması, programa uzaktan katkı sunulmasını sağlar. Düzenleme ekibinde her kademedeki akademisyenin bulunması, toplantının organizasyon

bakımından daha insicamlı yürütülmesine yardımcı olur. İlahiyat alanındaki kadın akademisyenlerin Türkiye’deki serencamı dikkate alındığında bu toplantının gerçekleşmiş olması ümit vericidir. Mevcut toplantıların tüm hadis akademiyasını kapsayacak ölçüde büyük toplantılara evrilmesi temennimizdir.